

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการนำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้า เพราะผู้นำเปรียบเสมือนผู้ชี้ทิศทางของกลุ่ม ถ้าผู้นำนำกลุ่มไปถูกทางกลุ่มก็จะประสบความสำเร็จ หากผู้นำนำกลุ่มไปผิดทางกลุ่มก็อาจจะเกิดความล้มเหลวไม่สามารถไปสู่เป้าหมายที่กำหนดได้ ซึ่งผู้นำที่มีความสามารถอาจจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในองค์กร สามารถชักจูงผู้ตามให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายได้ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้นำที่ไม่มีความสามารถย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของคนในองค์กรและเป็นผลให้การทำงานด้านต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะช่วงที่เกิดวิกฤติด้วยแล้วผู้นำถือว่ามีความสำคัญที่สุด ด้วยเหตุนี้ภารกิจที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาจึงเป็นการสร้างผู้นำที่ดีให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ กล่าวคือ มีทั้งความรู้และความสามารถในการนำพากลุ่มให้ไปสู่เป้าหมายได้ด้วยความสุข (ปราณี เกลิม โจน, 2541, หน้า 9)

ผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานในองค์กร องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดก็คือผู้นำ ถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพก็จะสามารถตั้งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะไม่สามารถตั้งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ ซ้ำร้ายยังเป็นการทำลายขวัญของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้นำ ซึ่งจะเป็นผลทำให้การปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ในองค์กรประสบความล้มเหลว (วิเชียร วิทษุคม, 2550, หน้า 1)

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการบริหารงาน เพราะผู้นำเปรียบประดุจดวงประทีปนำทางของหน่วยงานหรือองค์กร เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวอย่าง เป็นตัวแทน และเป็นจุดรวมพลังของบุคลากร จึงเป็นเสมือนหลักชัยในการดำเนินงาน โดยเฉพาะผู้ได้บังคับบัญชาและต่อผลงาน โดยส่วนรวม ความสามารถและลักษณะของผู้นำมีความสัมพันธ์กับคุณภาพของหน่วยงานหรือ โรงเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนต้องใช้ภาวะผู้นำคือ ใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ที่จะนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ Lipham and Hoch (1974, p. 176) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำตอนหนึ่งว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อความสำเร็จลุล่วงของโครงการต่าง ๆ ทางการศึกษา ความรู้ ความสามารถ และทักษะของผู้บริหารต่อการสร้างภาวะผู้นำที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหารทุกคน

เชาว์อาร์มน์ เป็นความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นสามารถควบคุมอารมณ์ และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมถูกกาลเทศะ การตอบสนองความต้องการของตนเองในการที่จะเผชิญกับอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักจัดความเครียดที่ขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันมีค่าของตนได้ สามารถชี้นำความคิด และการกระทำของตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำ หรือผู้ตามได้อย่างมีความสุข จนประสบความสำเร็จในการเรียน ในการประกอบอาชีพตลอดจนประสบความสำเร็จในชีวิตได้ และที่จะต้องเอาใจใส่อย่างมากก็คือเชาว์อาร์มน์ เป็นความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่เน้นความรู้สึกการมีปฏิสัมพันธ์ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม เป็นความสามารถของบุคคลในการอดทนรอคอยมุ่งมั่นกระทำจนบรรลุจุดมุ่งหมาย มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถปรับตัวให้เข้ากับความขัดแย้ง และความเครียดต่าง ๆ ได้ เป็นความสามารถของบุคคลในการแก้ไขความขัดแย้งทางอารมณ์ เป็นการมองตนเองและผู้อื่นอย่างเข้าใจและที่สำคัญต้องมีสติรู้ตน (อนันตชัย ศรีโคตร, 2549, หน้า 89)

ในการทำงานยุคปัจจุบันชีวิตในองค์กรมีความซับซ้อน ต้องการร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน ต้องร่วมมือกันทำงานเพราะเป็นยุคแห่งการแข่งขันสูง ซึ่งต้องเน้นความยืดหยุ่นและทำงานเป็นทีม ความฉลาดทางอารมณ์ จึงมีความสัมพันธ์กับลักษณะ

ความเป็นผู้นำ อารมณ์ และการแสดงออกทางอารมณ์ของผู้นำล้วนส่งผลต่อผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งสิ้น ดังนั้นผู้นำที่ตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนเอง จัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ดี มีการจงใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และมีทักษะสังคมที่ดี ย่อมเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย ยังผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในกลุ่ม และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของกลุ่ม ความฉลาดทางอารมณ์ จึงกลายเป็นหลักการเพื่อความเป็นเลิศในทุกงานและทุกส่วนของโลก (เทอดศักดิ์ เดชคง, 2542, หน้า 8)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสมุทรสาคร เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมภาวะผู้นำกับความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสมุทรสาคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
2. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครระหว่างภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์
 - (1) พฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งความสัมพันธ์ต่ำ
 - (2) พฤติกรรมมุ่งงานสูง และมุ่งความสัมพันธ์สูง
 - (3) พฤติกรรมมุ่งความสัมพันธ์สูงและมุ่งงานต่ำ
 - (4) พฤติกรรมมุ่งความสัมพันธ์ต่ำและมุ่งงานต่ำ

สมมติฐานของการวิจัย

บุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา-
สมุทรสาครที่มีประเภทภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ต่างกันมีความฉลาดทางอารมณ์
แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ บุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 115 โรงเรียน ได้แก่ ผู้อำนวยการ โรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 169 คน และครู จำนวน 2,068 คน รวม 2,237 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยวิธีการแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่มได้จำนวน 10 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 336 คน โดยการเปิดตาราง Yamane (อ้างถึงใน สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์, เตือนใจ เกตุษา และบุญมี พันธุ์ไทย, 2545, หน้า 127) และนำมาหาค่าร้อยละ 40 จากประชากรแต่ละโรงเรียน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ (independent variable) ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์

3.1.1 พฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งความสัมพันธ์ต่ำ

3.1.2 พฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งความสัมพันธ์สูง

3.1.3 พฤติกรรมมุ่งความสัมพันธ์สูงและมุ่งงานต่ำ

3.1.4 พฤติกรรมมุ่งความสัมพันธ์ต่ำและมุ่งงานต่ำ

3.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) คือ ความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำ (leader) หมายถึง ศิลป์หรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้ร่วมงาน หรือผู้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการหรืออำนาจการ โดยใช้ระบบการสื่อความหมายหรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (situational theory) หมายถึง การเป็นภาวะผู้นำเป็นการพยายามใช้อำนาจกระตุ้นสมาชิกกลุ่มภายใต้สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์อย่างใดก็ตามจะมีความแปรผันไปได้หลายด้าน แบบของการนำหรือพฤติกรรมการนำอย่างหนึ่งอย่างใดควรจะใช้ได้ผลในสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น ไม่น่าจะใช้ได้กับทุกสถานการณ์

3. พฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งความสัมพันธ์ต่ำ หมายถึง พฤติกรรมการบริหาร โดยเน้นการใช้อำนาจการสั่งการและการตัดสินใจให้ผู้ตามต้องปฏิบัติตาม

4. พฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งความสัมพันธ์สูง หมายถึง พฤติกรรมการบริหาร ที่มุ่งเน้นการกำกับ สั่งการ เช่นเดียวกับพฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งความสัมพันธ์ต่ำ แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดช่องทางให้ผู้ตามได้มีโอกาสซักถามหรือเสนอความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้

5. พฤติกรรมมุ่งความสัมพันธ์สูงและมุ่งงานต่ำ หมายถึง พฤติกรรมของภาวะผู้นำที่คอยให้ความช่วยเหลืออำนาจความสะดวก ตลอดจนให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานของผู้ตาม ภาวะผู้นำจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในฐานะสมาชิกคนหนึ่งโดยไม่เข้าไปควบคุม กำกับหรือสั่งการ โดยภาวะผู้นำเอง

6. พฤติกรรมมุ่งงานต่ำและมุ่งความสัมพันธ์ต่ำ หมายถึง พฤติกรรมลักษณะที่ให้ความเชื่อถือ ไว้วางใจในฝีมือ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความรับผิดชอบของผู้ตาม ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงมักกระจายอำนาจและความรับผิดชอบรวมทั้งการตัดสินใจในงานนั้นแก่ผู้ตาม เปิดโอกาสให้ผู้ตามมีความเป็นตัวของตัวเองและมีอิสระในการกำหนดขั้นตอน วิธีการทำงาน ตลอดจนการควบคุมดูแลตนเองในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่

7. แบบทดสอบวัดภาวะผู้นำ หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ผู้วิจัยใช้แบบวัดภาวะผู้นำของเฮอร์เชย์และเบลนชาร์ด เพื่อวัดภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์

8. ความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสามารถควบคุม และจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสมทั้งยังปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี

9. แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ผู้วิจัยใช้แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เพื่อวัดความฉลาดทางอารมณ์

10. บุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียน รองผู้อำนวยการ-โรงเรียน ครูผู้สอน จังหวัดสมุทรสาคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยนี้

1. เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงภาวะผู้นำกับความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
2. เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างเสริมและพัฒนาพฤติกรรมภาวะผู้นำให้บุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป
3. เพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์กับความฉลาดทางอารมณ์ต่อไป